

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské kombinované studium

2009-2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Šlehoferová, DiS.

Servitudes v římském právu ve světle chystané kodifikace občanského práva

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce
JUDr. Pavel Salák, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies

2009-2013

BACHELOR THESIS

Lucie Šlehoferová, DiS.

In the Roman law of Servitudes, in the light of the forthcoming codification of
civil law

Prague 2013

The bachelorthesis work supervisor:

JUDr. Pavel Salák, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 1.3.2013

Lucie Šlehoferová

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce JUDr. Pavlu Salákovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace:

Tato bakalářská práce se zabývá historickým vývojem občanského práva od práva římského až po současnost. Konkrétně se zaměřuje na servitutes v římském právu a jejich vývoj až do dnešní podoby tzv. věcných břemen. Dále nastiňuje změny, které nastanou v závislosti na chystané kodifikaci občanského zákoníku.

Klíčové pojmy:

Historický vývoj občanského práva, chystaný občanský zákoník, římské právo, servitutes, věcná břemena, změny věcných břemen

Annotation

This thesis deals with the historical development of civil law from Roman law to the present. Specifically, it focuses on servitudes in Roman law and its development until today the easements . Also outlines the changes that occur depending on the planned codification of the Civil Code.

Key terms

Historical development of civil law , the planned Civil Code , Roman law, servitudes , easements, easements ganges

ÚVOD	2
1. Římské právo.....	4
1.1. Vlastnické právo v právu římském	7
1.1.1. Servitutes – definice a charakter.....	12
1.1.2. Servitutes a jejich dělení.....	15
2. Historický vývoj služebností v ČR.....	26
2.1. Všeobecný zákoník občanský z roku 1811	28
2.2. Občanský zákoník z roku 1937	28
2.3. Střední občanský zákoník z roku 1950	29
2.4. Občanský zákoník z roku 1964.....	31
3. Chystaná kodifikace občanského zákoníku v ČR	32
3.1. Srovnání s historickým vývojem.....	35
3.2. Konkrétní změny věcných břemen	38
ZÁVĚR.....	40
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42

ÚVOD

(seznámení s řešenou problematikou, zdůvodnění volby tématu, vymezení práce, popis metod zkoumání či analýzy daného problému, další důležité informace)

Tato práce by měla seznámit čtenáře s problematikou SERVITUTES a jejich podobách. Problematikou služebností se již zabývalo římské právo, které rozděluje služebností na několik kategorií. Z historie je zřejmé, že se právo veřejné a soukromé prolíná až do současnosti. Práce by měla popsat sounáležitosti mezi oběma právními odvětvími v kontextu s chystanou kodifikací občanského práva. Téma služebností a posléze věcných břemen je aktuálním tématem, které se v průběhu dějin neustále měnilo a v blízké budoucnosti čeká českou republiku další změna zejména v návaznosti na kodifikaci nového občanského zákoníku. Při zpracování bakalářské práce je vycházeno z platných právních úprav a literatury zpracované na témata zejména římského práva, občanského práva, servitutes, historickým vývojem občanského zákoníku v ČR, vývojem věcných břemen a českých právních dějin. První kapitola bakalářské práce začíná stručným úvodem do římského práva a vývojem vlastnického práva v právu římském. Popisuje počátky vzniku římského práva a jeho systematiku, aby bylo snadnější proniknout a pochopit myšlení římských občanů a pochopit tedy i jak bylo chápáno občanské právo ve starověkém Římě. Další podkapitoly se zabývají již samotnými servitutes. Snahou těchto podkapitol je, aby čtenář pochopil co nejsrozumitelněji definici a charakter služebností, jak byly tyto služebnosti chápány a rozděleny. Ve druhé kapitole se dostáváme již do postupného historického vývoje služebností na území České republiky. Jednotlivé podkapitoly popisují vývoj občanského práva a jednotlivé občanské zákoníky, které byly přijaty. Zaměřují se na změny a vývoj věcných práv v jednotlivých občanských zákonících od všeobecného zákoníku občanského z roku 1811 až po současně platný občanský zákoník.

Důvodem zvolení tématu bakalářské práce je to, že téma servitutes (služebností) a později věcných břemen, nechápejme ovšem tyto dva výrazy jako synonyma, neboť od dob římského práva do dnes došlo k výrazným změnám v oblasti práva k věcem cizím, je dnes aktuální vzhledem k novelizaci a kodifikaci chystaného občanského zákoníku, která bude nesporně velkou změnou v celé oblasti občanského práva. Věcná práva jsou dnes hojně využívána, a proto by bylo přínosné zhodnotit jejich vývoj až do dnešní doby a v návaznosti na chystanou kodifikaci občanského práva si položit několik otázek a pokusit se na ně nalézt odpověď: Má smysl, aby právo vůbec služebností upravovalo? Služebnosti nespočívaly v konání, a kde tedy nastala v současném právu změna oproti římskému? Lze mít služebnost k vlastní věci?

Vzhledem k zaměření bakalářské práce, tato neobsahuje žádné metody zkoumání, avšak autorka vyslovila několik hypotéz a v diskuzi se snaží o vyslovení svého názoru.

1. Římské právo

Římské právo je právní systém, který se vyvinul ve starověké římské obci a postupně se rozšířil po celé Římské říši. Vývoj římského práva je velmi dlouhý, protože jeho základy sahají do zvykového práva, které má počátek v protoitalických kulturách. Písaná podoba římského práva začíná rokem 449 př. n. l., kdy byl sepsán Zákon dvanácti desek¹. Tento nejstarší zápis římského práva vznikl jako jakýsi kompromis mezi patriciji a plebeji, kteří se dožadovali písemné fixace obyčejových norem proto, že patriciové nepsané právo na soudech svévolně vykládali a různými způsoby zneužívali. Nejstarší římská kodifikace práva – Lex duodecim tabularum; podle tradice sepsala Zákon 12 desk desetičlenná komise decimvirů, kterou na jeden rok zvolilo lidové shromáždění². Po dobu činnosti soustředili decimvirové ve svých rukou veškerou politickou moc ve státě, protože jiné magistratury tohoto roku nefungovaly. Komise pracovala velmi rychle, takže po skončení ročního období mohla předložit lidu římskému k posouzení deset tabulí zkodifikovaných obyčejových norem³. Vzhledem k tomu, že zápis nebyl úplný a některé ustanovení chybí, bylo konstatováno, že deset tabulí potřebuje doplňky. Na základě tohoto požadavku byli v pozměněném personálním složení zvoleni decimvirové znovu⁴.

Druhé decemvirální kolegium sepsalo obyčeje na dvě desky další, které nebyly předloženy. V lidovém shromáždění byly desky schváleny a celá kodifikace o dvanácti tabulích byla vystavena na fóru, aby každý občan mohl do jejího textu nahlížet. Na fóru zůstaly zákony asi do roku 390 př.n.l., kdy za vpádu Gallů byly zrušeny a nikdy již nebyly obnoveny⁵.

¹ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 54 -63

² Tamtéž, s. 55

³ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 41

⁴ Tamtéž, s. 48

⁵ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 65

Během dlouhé doby vývoje římského práva se ovšem měnila společenská i politická situace a objevovaly se nové problémy. Římská obec (*polis*) prošla velmi složitým vývojem, který začíná vládou králů v městském státě, přes nastolení republiky a její expanzi až po vytvoření supervelmoci v době císařství. Každá z těchto epoch měla jiné potřeby, na něž muselo právo reagovat⁶.

S vývojem samozřejmě přicházela řada změn a jak se objem právních témat a jednání rozšiřoval, začalo se i římské právo dělit na několik částí, jež spolu souvisely, ale zabývaly se každá jinou oblastí a jiným druhem práva. Hranice mezi nimi nejsou ovšem ostré, nicméně celkem zřetelné a hlavně prakticky užitečné.

Nezákladněji můžeme právo římské členit na *ius* a *fas* (viz výše). Co se týče *ius*, římská republika znala tři základní systémy práva, ze kterých vycházela⁷:

1. *Ius civile* bylo právo civilní, občanské; toto právo vycházelo ze zvykového práva (*ius populi Romani Quiritium*), ze zákonů. Bylo protikladné k *ius honorarium*. *Ius civile* platilo pro spory mezi občany a platilo jen pro Římské občany.
2. *Ius honorarium* vycházelo z činnosti magistrátů, především městských praetorů a aedilů. Protiklad *ius civile*.
3. *Ius gentium* bylo právo (jiných) národů. Původně se jednalo o právo řešící spory mezi cizinci na římském území, později řešilo i spory občanů s cizinci.

Zhruba od konce 2. století př. n. l. lze pozorovat snahu o propojení a integraci těchto systémů do jednoho. Aebutiov zákon změnil po procedurální stránce velmi složité a neprůhledné řízení na výrazně lepší systém. Tím začala nejslavnější éra římského práva, ale zároveň se posílila činnost praetorů a tím se vytvářel tlak na provázanost těchto právních systémů, takže v době císařství

⁶ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 124

⁷ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 71

postupně vytvořily jeden systém⁸. To ve svých důsledcích umožnilo rozvoj císařství, císař jako hlavní garant práva vydával svá nařízení (*constitutiones principum*) ve třech, respektive čtyřech základních formách⁹:

1. Edicta byly obecně závazné normy, upravující konkrétní případ. *Edicta* mohla být povahy veřejné i soukromoprávní. Jejich platnost se mohla týkat celé říše, nebo mohla být omezena na určitou její část. Edikty vydávali i císařští úředníci.
2. Mandata, tj. císařovy instrukce úředníkům, pokud mandatum řešilo obecný problém, muselo být publikováno a závazně platilo.
3. Decreta, tj. císařovy rozsudky a výklad konkrétního sporu, který byl závazným řešením pro podobné spory. Teoreticky se mohla týkat pouze jednoho konkrétního sporu.
4. Rescripta, tj. císařovy odpovědi na dotazy. *Rescripta* řešila vždy konkrétní otázky, teprve soudy a právnická literatura jim dala obecnou závaznost, kterou císař původně nenárokoval.

V římském právu se dále setkáváme s termíny právo psané (*ius scriptum*) a nepsané (*ius non scriptum*). Tímto dělením se odlišuje způsob vzniku či nalezení tohoto práva: "nepsaným právem" je míněno právo zvykové a věci nalezené pomocí praxe (*leges*)¹⁰. *Ius scriptum* jsou pak zákony a práva vytvořená legislativou (*plebiscita*). *Plebiscita* byla dělena na: *Magistratum edicta* - smírčí edikty, *Senatus consulta* - závěry Senátu, *Responsa prudentium* - ohlasy na právní teoretiky a *Principum placita* - proklamace císařů¹¹.

⁸ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 60

⁹ Tamtéž, s. 63

¹⁰ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 114-116

¹¹ Tamtéž, s. 117

1.1. Vlastnické právo v právu římském

Vlastnické právo (*dominium, proprietas*) bylo v Římě základním stavebním kamenem práva i celé společnosti. Bylo na dané poměry až neuvěřitelně propracované a ve své podstatě předběhlo svou vlastní dobu. Ani po tisíci letech se právní věda nepřiblížila k tomu, co dokázali římsí právníci. Právní věda se po úpadku římské civilizace značně odchýlila od pojetí vlastnictví, jež Římané stvořili. Ono pojetí se ve značné míře blížilo tomu dnešnímu. Vlastnictví bylo chápáno jako *neomezené právní panství nad věcí*¹². Bylo nejkvalitnějším a nejsilnějším věcným právem. A jeho ochrana tomu byla samozřejmě přizpůsobena. K tomuto účelu byl stvořen důmyslný systém žalob a interdiktů. Institut vlastnictví byl uznáván tak důsledně, že i přímá daň z majetku by byla krácením práva majetkového¹³. Vlastník, neboli *dominus*, mohl s věcí nakládat jakkoliv. Typické projevy vlastníkového chování shrnujeme do několika pojmů¹⁴:

1. *Ius possidendi* - faktické ovládnutí věci, držba,
2. *Ius utendi* - právo věc užívat,
3. *Ius fruendi* - právo věc požívat, neboli těžit z něj plody,
4. *Ius abutendi* - právo věc zničit

Dominium bylo omezeno jen vlastnickými právy ostatních (sousedské právo) a institutem vydržení (*usucapio*), pokud vlastník půdu nevyužíval. V Římě byla známa i elasticita práva, tzn. jakmile nějaké omezení skončilo, toto právo samo nabylo původní podoby¹⁵. Věcná práva se označovala jako *iura in re*, jejich ochrana pak jako *actiones in rem*. Vlastnické právo bylo absolutní a vylučovalo působení každého, kdo k dané věci neměl oprávnění. Vlastnictví, *proprietas* či *dominium*, se chápalo jako právní panství, tj. bylo všeobecné, přímé a výlučné, jeho předmětem byly věci hmotné (včetně otroků), někdy i některá práva (výhody). Vlastník věc fyzicky ovládal, tj. držel, mohl věc jakkoli užívat a těžit

¹² SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s.37

¹³ Tamtéž, s.96

¹⁴ Tamtéž, s.96

¹⁵ Tamtéž, s.98

z ní, a v pozdějších dobách ji mohl i zcizovat (*ius possidendi, ius utendi*). Pak Římané znali i spoluvlastnictví, kdy k jedné věci existovalo více vlastnických práv, vyjádřených zlomkem (*pars quota*)¹⁶.

V římském pojetí práva se setkáváme s několika druhy vlastnictví¹⁷:

1. Kviritské vlastnictví (*dominium ex iure quiritum*), bylo určeno jen římským občanům.
2. *Ager publicus*, tj. státní pozemky.
3. Provinční půda, povinnost platit stipendium či tributum.
4. Bonitární vlastnictví

Ochrana vlastnictví probíhala u každého jinak. V zásadě lze tvrdit, že kupec nebyl velmi dlouho chráněn proti třetí straně. Kviritské vlastnictví bylo chráněno reivindikací (vindikací), v případě sporu původně obě strany prokazovaly svůj nárok, později žaloval nedržící držitele a měl prokázat své právo. Prohrál-li dosavadní držitel, musel věc vydat, nebo za ní zaplatit, až v justiniánském právu je pouze vydání věci¹⁸. V případě sporu o věci hromadné (např. stádo) se prokazovalo vlastnictví nadpoloviční většiny. Římané neznali zbytečné průtahy, neboť nedostavil-li se odpůrce k soudu, věc připadla žalobci¹⁹.

Řím rozlišoval i držitele *bonae fidei* (v dobré víře), který ručil jen za škody, které způsobil sám, a držitele *malae fidei* (ve zlé víře), který ručil i za náhodu. Náhradu za náklady na zlepšení věci mohl požadovat jen uživatel v dobré víře, na náhradu nutných nákladů měl nárok i držitel ve zlé víře, nikoli však zloděj²⁰.

¹⁶ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s.25

¹⁷ Tamtéž, s. 101

¹⁸ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 84

¹⁹ Tamtéž, s. 91

²⁰ Tamtéž, s. 114

Velmi důležitá pro vývoj práva byla *cautio damni infecti*, tj. záruka proti hrozící škodě; záruku poskytoval majitel, zástavní věřitel atp., mohl ji nařídit magistrát²¹.

Ochranu držby řešily praetorské interdikty, jež chránily držbu jako faktický stav, a byly na straně poslední klidné držby, byla-li získána právem. Podle funkce existovaly dva druhy interdiktů²².

Držba (*possessio*) byla chápána jako faktická a všeobecná moc nad věcí. K jejímu splnění byly vyžadovány *animus possidendi* (úmysl věc držet jako vlastní) a *corporalis possessio* (hmotné ovládnutí). Držba byla projevem vlastnického práva, nebo v případě byl-li vlastník a držitel odlišný, jako samostatný právní jev²³. Pak bylo nutné mít k věci věcné právo (např. pronájem). *Animus possidendi* byl nezastupitelný, *corporalis possessio* byla zastupitelná: např. otroci ovládali majetek pro hlavu rodu. *Naturalis possessio* (držba přirozená) nebyla považována za držbu a nebyla tak chráněna. Jednalo se o detenci (faktický stav)²⁴.

U držby se - vedle držitele *bonae fidei* a *malae fidei* - rozlišovala ještě *possessio iusta* (držba spravedlivá) a *possessio iniusta* (nespravedlivá). V justiniánském právu byla novinkou *quasi possessio, iuris possessio*, tj. držba práva. Držbu bylo možno získat i v zastoupení, ztráta držby byla definována buď jako *corpore* (držitel ztratil možnost věc fyzicky ovládat), *animo* (držitel nechtěl věc ovládat), věc zanikla nebo držitel zemřel²⁵.

Vlastnictví šlo v Římě nabývat prakticky velmi podobně jako v pozdějších právních systémech: rozlišoval se originární (prvotní) a derivativní způsob nabytí²⁶.

²¹ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 42

²² Tamtéž, s. 43

²³ Tamtéž, s. 46

²⁴ Tamtéž, s. 47

²⁵ Tamtéž, s. 50

²⁶ Tamtéž, s. 51

Mezi derivátní počítáme²⁷:

1. Mancipaci (*mancipatio*), nejstarší a slavnostní způsob směny základního majetku, tj. nemovitostí, otroků a dobytku. Byla nutná účast pěti svědků a vážného (*libripens*). Mancipace platila ihned, nesměla obsahovat podmínky ani lhůty a nebylo možné ji provádět v zastoupení.
2. Tradici (*traditio*), neformální převod vlastnického práva, který později převládl a v justiniánském právu se stal jediným způsobem převodu vlastnického práva mezi živými lidmi. Věc mohl převést jak vlastníkův zástupce, tak zástavní věřitel. Mohlo jít o koupi a prodej, darování, věno, úvěr atp., nešlo ji však použít pro nájem, úschovu atp.
3. Injurecesi (*in iure cessio*), konala se před magistrátem a byla jednostranným uplatněním vlastnického práva.

Dále existovaly zvláštní způsoby derivativního nabytí vlastnického práva, např. z válečné kořisti nebo z majetku dlužníka státu, zpravidla šlo o prodej pomocí veřejné dražby²⁸.

Originární způsoby nabytí vlastnictví²⁹:

1. Vydržení (*usucapio*), pokud se někdo v dobré víře ujme neužívané věci, kterou pokládá za věc ničí. Podle Zákona dvanácti desek platí pro pozemek lhůta dvou let, pro movité věci pak jeden rok. Vyloučeny byly věci kradené. Později byl dodán ještě požadavek spravedlivého důvodu a dobré víry u držitele.
2. Okupace věci ničí (např. ulovené zvíře), věci opuštěné majitelem a věci nepřátelské (kořist).
3. Nález pokladu, tj. věci skryté, o jejímž vlastnictví neexistuje právní vědomí. Takové věc se dělila rovným dílem mezi nálezce a vlastníka pozemku, na němž se poklad nacházel. Pokud byl poklad hledán bez vědomí vlastníka, připadal celý vlastníku pozemku.

²⁷ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 53

²⁸ Tamtéž, s. 63

²⁹ Tamtéž, s. 68

4. Akcese (přírůstek), spojení dvou věcí, z nichž jedna ztrácí samostatnost a stává se součástí druhé.
5. Specifikace, vlastnictví nabyté zpracováním materiálu (např. socha z kamene), majitel materiálu měl právo pouze na náhradu materiálu, nikoli na dílo.

Římané znali i věcná práva k cizí věci, tzv. *iura in re aliena*, která dávala oprávněné osobě právo zvláštního, obsahově přesně vymezeného působení na věc, jejímž nebyl vlastníkem. Tato práva byla nazývána *servitutes*, tj. služebnosti. Ta vznikala pouze k věci cizí³⁰.

Ochrana služebností byla prováděna věcnými žalobami a praetorskými interdikty³¹.

Služebnosti Římané striktně oddělovali od zástavního práva, které bylo také věcným právem k věci cizí, za účelem jistoty věřitele, že dojde k naplnění pohledávky. Toto právo mělo zajišťovací a uhrazovací funkci. Zástavní právo bylo nedělitelné a zastavit bylo možné každou věc, kterou bylo možno prodat a bylo s ní zastaveno vše, co k ní náleželo i přibylo. Zástavcem mohl být vlastník. Zástavní právo zanikalo zánikem pohledávky nebo zástavním prodejem věci. Dětilo se na³²:

1. Zástavní právo, věc byla odevzdána věřiteli jako záruka a ten ji ovládal jako držitel.
2. Hypotéka, věřitel mohl vyžadovat vydání věci teprve při neuspokojení jeho pohledávky.

Zástava byla buď propadná, tu si věřitel ponechal, nebo prodejná, věřitel ji prodal a nadbytek dal dlužníkovi.

³⁰ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 75

³¹ Tamtéž, s. 84

³² Tamtéž, s. 90

1.1.1. Servitutes – definice a charakter

Služebnosti (servitutes) jsou věcná práva k cizí věci, která spočívají v právní volnosti jejich užívání, dané určité osobě nebo tomu, kdo jest právě vlastníkem určitého pozemku. Služebnosti, které jsou ustanoveny k tomu, aby sloužily k prospěchu individuálně určených osob, a nazývají se služebnosti osobní, je toto právo spojeno s konkrétní osobou a nemůže přejít od ní na jinou osobu. Služebnosti, které se váží na vlastníka určitého pozemku a nazývají se služebnosti pozemkové (servitutes reŕum, iura praediorum), tak u nich se dané právo váže na určený pozemek³³.

Obsah jednotlivých služebností může být velmi různý. Může vycházet z toho, že oprávněný smí užívat nebo požívat cizí věc jen částečně, pouze z té nebo oné jednotlivé stránky, při čemž jednotlivá užívací nebo požívací oprávnění mohou být, co do obsahu, rozmanitá .

Může se též stát, a tak tomu bývá u osobních služebností, že oprávněný smí cizí věci úplně užívat nebo i požívat. Veškeré právo přímého nebo nepřímého užívání věci může být zřízeno jako služebnost. Proto počet služebností není uzavřen. Podle obsahu rozeznáváme služebnosti afirmativní (positivní) a negativní³⁴. Afirmativní opravňují k pozitivnímu působení na služebnou věc, negativní k zákazu, aby na služebnou věc nebylo působeno určitým způsobem. Přísluší-li někomu služebnost, má to v zápětí více méně obsáhlé omezení práva vlastnického k věci služebné³⁵. Toto omezení práva vlastnického bývá sice při služebnostech osobních zpravidla velmi dalekosáhlé, ale jelikož tyto služebnosti jsou neděditelné, ta se jedná vždy jen dočasné řešení. Naopak služebnosti pozemkové způsobují omezení práva vlastnického sice trvalé, ale obyčejně méně značné³⁶. Vždyť při nich běží o uspokojení mnoha malých potřeb pozemkového vlastnictví, jímž lze vyhovět mírným užitím sousedního

³³ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 385

³⁴ Tamtéž, s. 387

³⁵ Tamtéž, s. 390

³⁶ Tamtéž, s. 391

pozemku a právo služebnosti nemůže být od pozemku, s jehož vlastnictvím je spojeno, odloučeno a na jiný pozemek převedeno³⁷.

Touto vlastností se liší služebnosti od ostatních užívacích práv k cizí věci, totiž od dědického užívacího práva půdy (tj. emphyteuse) a práva superficiálního. Tato práva nejen že poskytují oprávněnému všestranné užívání a požívání cizí věci, nýbrž jsou též právy děditelnými a zcizitelnými³⁸.

Práve emphyteutickým a superficiálním je výkon vlastnictví omezen a ochromen v míře obsáhlé a trvale³⁹.

Pro služebnosti platí tato společná pravidla⁴⁰:

1. Služebnosti jakožto právu věcnému odpovídá všeobecná ale negativní povinnost osob třetích. Zvláště vlastník služebné věci může ve věci služebností být povinen pouze k negativnímu chování a to při afirmativních služebnostech, aby něco snášel a při negativních, aby se něčeho nečinil, ale nikdy k tomu, aby něco pozitivního činil (*servitutes in haciendo consistere nequit*).
2. Z toho, že služebnosti jsou práva k věci cizí, plyne že nikdo nemůže mít práva služebnosti ke své vlastní věci.
3. Jako nelze, aby právo služebnosti bylo odloučeno od osoby, pro kterou bylo zřízeno nebo od vlastnictví pozemku v jehož prospěch slouží, bylo celé převedeno na osobu jinou, rovněž tak oprávněný nemůže na základě práva služebnosti k věci služebné zřídit služebnosti.
4. Služebnost musí poskytovat oprávněnému prospěch. Nemůže být obsahem služebnosti, co by vlastníka služebné věci omezovalo, jinému však neprospívalo.

Služebnosti jsou původem ze starého práva civilního a zůstaly jedinými věcnými právy, jež uznávalo *ius civile*. Jako *dominium ex iure Quiritium*, nemohla též *servitus*, platná *iure civili*, příslušet osobě postrádající

³⁷ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvědno, 1903, s. 393

³⁸ Tamtéž, s. 411

³⁹ Tamtéž, s. 420

⁴⁰ Tamtéž, s. 417

římského kommercia ani provinciálnímu pozemku. Ale vedla ke skutečnosti, které způsobily nabývací uznané iure honorario⁴¹.

Jimi mohla pak služebnost být nabyta, a bývají proti sobě stavěny i služebnosti civilní a praetorské (servitutes praetorio iure, tuitione praetoris constitutae)⁴².

⁴¹ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvedeno, 1903, s. 419

⁴² Tamtéž, s. 435

1.1.2. Servitutes a jejich dělení

Služebnosti pozemkové – servitutes praediorum

Tyto služebnosti jsou spojeny s vlastnictvím určitého pozemku a jeho výhodnějšího užívání. Oprávněným subjektem je ten, kdo toho času je vlastníkem pozemku a služebnost bez tohoto pozemku nemůže být zcizena⁴³. Hovoříme zde o pozemku panujícím. Předmětem služebnosti pozemkové může být zase jen pozemek. Nazývá se pozemkem služebným praedium serviens⁴⁴.

O obsahu služebností pozemkových platí všeobecně tato pravidla⁴⁵:

1. Obsahem služebností může být jen to, co je trvale bezprostředně prospěšné pozemku samému, protože se tím může zvýšit výtěžek nebo to může být pouze jen pohodlnější.
2. Míru výkonu určuje, objeví-li se pochybnost, potřeba panujícího pozemku. Při tom však má oprávněný vykonávající služebnost, šetřit služebný pozemek, tak aby ho nepoškodil a nezpůsobil tak vlastníkovu újmu.
3. Prospěch, který poskytuje služebnost pozemku panujícímu, musí zakládat trvalé vlastnosti pozemku služebného

Panující a služebný pozemek spolu musejí sousedit, musejí mít k sobě takovou místní polohu, že výkon služebnosti na služebném pozemku je skutečně ve prospěch pozemku panujícímu⁴⁶.

Služebnosti pozemkové jsou nedílné. Nepřipouštějí, aby právo bylo vykonáváno pro parte, tj. podle dílu zlomkového. Služebnost pozemkovou nelze ani spojit s ideálním dílem parte pro indiviso pozemku panujícího, ani uložit ideálnímu dílu pozemku služebného, ani odloučit od toho nebo onoho dílu. Ale na reálný díl pozemku panujícího nebo služebného může být vázána služebnost⁴⁷.

⁴³ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvědno, 1903, s. 426

⁴⁴ Tamtéž, s. 428

⁴⁵ Tamtéž, s. 430

⁴⁶ Tamtéž, s. 435

⁴⁷ Tamtéž, s. 436

Má-li být zřízena služebnost ve prospěch pozemku, který je ve spoluvlastnictví je nutné, aby se shodli a nesli povinnosti všichni spoluvlastníci. Podle staršího práva to museli učinit společně, jedním úkonem⁴⁸. Podle pozdějšího práva mohli jednotliví spoluvlastníci svou vůli prohlásit každý zvlášť v různém čase. Služebnost se pak pokládala za zřízenou, jakmile svou vůli prohlásil poslední ze spoluvlastníků. Podobně bylo ke zrušení služebnosti pozemkové zapotřebí souhlasu všech spoluvlastníků panujícího nebo služebného pozemku⁴⁹.

Byl-li spoluvlastník pozemku zároveň výhradním vlastníkem jiného pozemku, nemohla být zřízena služebnost ani tomu ani onomu pozemku ve prospěch druhého. Jestliže se však vlastník jednoho pozemku stal později spoluvlastníkem druhého, pak služebnost, která byla před tím zřízena i nadále trvala⁵⁰.

Rozdělil –li se pozemek panující reálně, zůstane služebnost nezměněna a přísluší výkon její vlastníkům jednotlivých dílů společně a nerozdílně.

Služebnosti pozemkové se dělí na služebnosti polní – *servitutes vitutes praediorum rustocorum* a na služebnosti domovní *servitutes praediorum urbanorum* podle toho zdali z pravidla slouží potřebám pozemků polních nebo pozemků domovních⁵¹. *Servitutes praediorum rusticorum* sloužil zemědělských potřebám, z nichž některé existovaly již u italských rolníků, jsou z valné části mnohem starší nežli *servitutes praediorum urbanorum*. Některé služebnosti polní jmenovitě *aquaeductus*, *aquaehaustus*, *inter* a *actus* existovaly již době Dvanácti desek. Jednotlivé *servitutes praediorum urbanorum* začaly vznikat teprve později, když vývoj městského života s sebou přinášel těsnější spolubydlení a sousedění⁵².

⁴⁸ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 427

⁴⁹ Tamtéž, s. 432

⁵⁰ Tamtéž, s. 420

⁵¹ Tamtéž, s. 429

⁵² Tamtéž, s. 431

Jednotlivé služebnosti polní

Nejdůležitější služebnosti polní jsou⁵³:

1. Služebnosti cesty, iter actus via. Iter (služebnost stezky) je právo po služebném pozemku jít, s čím je také spojeno právo dát se nést v nosítkách a právo jet na koni. Actus (služebnost průhonu) obsahuje právo hnát dobytek a jet vozem. Via pak (služebnost cesty vozové) v sobě obsahuje právo jít, jet a dobytek hnát po uměle zřízené cestě. Nebyla-li při zřízení služebnosti viae šířka jízdne dráhy určena, má být, dle Dvanácti desek, cesta, kde se jde rovnou čarou 8 stop a kde se uhýbá 16 stop široká. Krom toho zmiňují se prameny též o služebnosti cesty vodní (servitutes navigandi).
2. Služebnosti vodní. Z nich je nejdůležitější servitus aquaeducus, tj. právo vést vodu z cizího pozemku nebo přes něj. Oprávněnému může být povoleno vodu vést v každé době nebo jen v určité době, například jen za dne (aqua diurna) nebo jen v letní době (aqua aestiva na rozdíl od aqua cottidiana) a nebo naopak jen v noci (aqua nocturna) nebo jen občas v určité dny. Od servitus aquaeductus se liš služebnost, podle které oprávněný smí svádět vodu ze svého pozemku na dolejší služebný pozemek.
Jiné služebnosti vodní jsou servitus aquaehaustus, tj. právo čerpat vodu na služebném pozemku a pro tento účel na i vkročit na daný pozemek a servitus pecoris ad aquam appulsus, právo hnát dobytek k vodě na cizím pozemku a napájet ho.
3. Různé služebnosti obsahují právo přisvojit si plodiny cizího pozemku, jako služebnost pastvy (ius pascendi), právo kácet dříví (ius silvie caeduae), těžít kámen (ius lapidis eximendi), pálit vápno (ius Calais coquendae), kopat hlínu, křídou, písek (ius cretae eximendae, harenae fodiendae) apod.

⁵³ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 427 - 429

4. Poslední jsou služebnosti polní, které v sobě mají právo uschovávat plody na služebném pozemku, skládat na něm kameny, sutiny, zem, lisovat na něm hrozny nebo na něm mlátit obilí nebo mít na něm přístřešek.

Jednotlivé služebnosti domovní

Nejhlavnější služebnosti domovní jsou⁵⁴:

1. Servitus tigni immittendi, tj. právo klást do sousedovy zdi trámy nebo jiné stavební části. Stejný obsah má servitus oneris Ferenci, jen že u této služebnosti je dáno zvláštní ustanovení pro vlastníka služebné zdi (lege medium), a to právní povinnost, aby udržoval zeď stále v náležitém dobrém stavu. Bude-li tedy zapotřebí, tak aby jí opravil. Je to výjimka z pravidla, podle kterého není na vlastníkovu služebné věci, nýbrž na tom, komu služebnost přísluší, aby podnik potřebné opravy. Zásada servitus in haciendo consistere nequit tím porušena není. Ovšem vznikl právní nárok tomu, komu přísluší servitus oneris Ferenci, aby mohl vznést věcnou žalobu na vlastníka služebné zdi, aby jí opravil. Přesto tento právní nárok nepatří k obsahu věcného práva služebnosti nýbrž vzniká vedle ní zvláštní zřízená pozitivní obligace z jistého stavu. Této obligační povinnosti se může zavázaný zprostit derelikcí své věci. Dokud se služebná zeď opravuje, není její vlastník povinen podepírat panující stavbu.

Ke služebnostem, jež poskytují právo k stavebnímu zařízení na cizím stavení nebo v cizím vzdušném prostoru, náleží též ius luminis immittendi neboli servitus luminum, tj. právo postavit okno v cizí zdi, jakož i servitutes proiiciendi a protegendi, tj. právo mít přístavek, střechu, apod. do cizího prostoru.

⁵⁴ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvédno, 1903, s. 430 - 433

2. Právo svádět dešťovou vodu ze své střechy na služební pozemek, byť po kapkách (servitus stillicidii), byť po žlabu (servitus fluminis). Dále se vyskytuje jako služebnost právo vést nečistou stokou na pozemek služební nebo po něm (servitus cloacae) a právo vhnět kouř, páru a podobně do cizího prostoru vyšší měrou než je dovoleno.
3. Právo zapovídací (negativní služebnosti) zabezpečuje světlo nebo vyhlídku. Sem náleží právo zapovědět, aby nebylo na služebném pozemku stavěno výše (servitus altius non tollendi) nebo aby nebylo panujícím pozemku stavbou odebráno světlo.
4. Prameny jmenují častěji servitutes altius tollendi, luminibus officiendi, stillicidii non avertendi. Věc je záhodná, uvážíme-li, že právo stavět výše, odebírat sousednímu pozemku stavbou světlo nebo zakazovat, aby voda dešťová s cizího pozemku nebyla sváděna, jsou obsažena již v právu vlastnickém a vlastník pozemku si je nemusí zřizovat jako zvláštní služebnosti. Nejpodobnější je, že místními stavebními řády byla ve prospěch sousedů uložena právu vlastnickému jistá omezení, jichž byli vlastníci zase zproštěni, nabyli-li opačných práv služebností.

Služebnosti osobní

Služebnosti osobní (servitutes personarum) nemohou být odděleny od původně oprávněné osoby a převedeny na jiný subjekt. Jsou tedy nezczitelné a nepřecházejí na dědice⁵⁵. Mezi římskými služebnostmi byly servitutes personarum právem uznány nejpozději, ale ještě za republiky. Vyvinuly se dva hlavní druhy osobních služebností: ususfructus a usus, vedle nich ještě jejich dvě větve: habitatio a operae⁵⁶. Tato práva směřují k plnému používání i užívání nebo alespoň k plnému užívání služebné věci. Kromě toho lze však zříditi též jednotlivé, omezenější poživací oprávnění nebo užívací jako zvláštní osobní služebnosti⁵⁷. Jmenovitě mohou taková

⁵⁵ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 421

⁵⁶ Tamtéž, s. 427

⁵⁷ Tamtéž, s. 423

práva, která činí obyčejně obsah služebnosti pozemkové, jako práva cestní, vodní nebo pastevní příslušet určitému subjektu jako práva osobní⁵⁸. Ve starší doktríně bývala taková osobní práva zvana *servitutes irregulares, anomalae* apod. Zajisté neprávem, neboť tato práva se bez odchylek řídí pravidly platnými pro osobní služebnosti vůbec⁵⁹.

Ususfructus, právo požívací, je právo cizí věc, zachovávajíc její podstatu, jí užívat (*uti*) a požívat (*Frui*) jakýmkoli způsobem. Předmětem mohou být věci nezužitelné, nemovitě i movité⁶⁰.

Platí tato pravidla:

Poživatel (*usufructuarius, fructuarius*) má předně právo úplného užívání (*uti*) věci a smí z této příčiny věc mít ve výhradní detenci. Dále je oprávněn si přisvojit veškeré věci z hospodářských výtěžků (*frui*), jak plody přirozené, tak i tzv. *fructus civiles*. Vlastnictví těchto věcí nabývá teprve percepcí, vyjma zvířecích mláďat, která již tím, že se narodí, patří jemu. Je-li předmětem práva požívacího otrok, připadá usufruktuáři vše, čeho otrok nabývá *ex opera suis* (pronajetím svých služeb) nebo *ex re fructuarii*⁶¹.

Percepční právo usufruktuáři se vztahuje na plody, které jsou v té době ještě spojeny s plodivou věcí. Naproti tomu nemá usufruktuář nebo jeho dědicové další práva k plodům, když služebnost skončí. *Fructus civiles* smí poživatel požadovat zpravila podle toho, jak dlouho trvalo právo požívací. *Fructus civiles* jsou úplatou za to, že jinému bylo ponecháno těžení plodů, příslušející usufruktuáři. Na kolik byly tyto plody sklizeny za trvání práva požívacího, tak bude vysoká úplata. Ususfructus postihuje též příslušenství věci požívací a příbytek, neboť tento je pouhou její součástí. Jako *alluvio* patří k pozemku požívacímu⁶².

⁵⁸ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 431

⁵⁹ Tamtéž, s. 424

⁶⁰ Tamtéž, s. 432

⁶¹ Tamtéž, s. 418

⁶² Tamtéž, s. 421-423

Právní moc usufruktuářova nad věcí je omezena tím, že smí užívat a požívat věci pouze jako řádný a obezřelý hospodář (tamquam bonus pater familias). Má-li tedy právo poživací k lesu, který je určen k těžení dřeva, je oprávněn porážet jen tolik dřeva, kolik se ho kácí pro potřeby těžby. Stromy, které k tomu nejsou určeny, se nesmí zpravidla vůbec kácet. Vyvrácené stromy mu náleží do té míry, do které mu, podle pravidel řádného hospodaření, přísluší užitek z dřeva. Právo poživací ke stádu je omezeno tím, že poživatel je povinnen stádo udržovat v plném počtu a proto je doplňovat i z mlád'at. Julian soudil a jeho názor byl převzat též od Justinina, že dokud mezery ve stádě nejsou vyplněny dorostem, je vlastnictví k němu nerozhodnuto⁶³. Rozhodnutí nastane, jakmile usufruktuář doplní stádo způsobem, že mlád'ata do stáda zařazená jsou vlastnictvím proprietáře stáda, mlád'ata nezařazená, jsou vlastnictvím usufruktuářovým⁶⁴.

Usufruktuář nesmí věci užívat takovým způsobem, který by odporoval určení věci nebo způsobu užívání. Co se týče nakládání se samotnou věcí služebnou, je usufruktuáři zakázáno nejen veškeré jednání, jímž by věc byla zhoršena, nýbrž se má zdržet i veškerého působení na věc, kterým by došlo k proměně věci na zcela jinou⁶⁵.

Tyto vypsána obsáhlá poživatelova práva mají i značné omezení práva vlastnického k věci služebné. Jelikož, dokud ususfructus trvá, vlastník služebné věci přichází úplně o všechen hospodářský výtěžek z dané věci, připisuje se mu pouze nuda proprietaria a sive protodominus proprietatis neboli proprietertus⁶⁶. K věci samé má pak jakési právo dozorcí, nad otrokem pak dodržuje plné právo kázně. Jemu připadají užitky z věci, v tomto případě z otroka, jako například děti otrokyně. Usufruktuář má oproti vlastníkovi tyto obligační povinnosti⁶⁷:

⁶³ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 434

⁶⁴ Tamtéž, s. 437

⁶⁵ Tamtéž, s. 430

⁶⁶ Tamtéž, s. 432

⁶⁷ Tamtéž, s. 433-435

- Je povinen věc užívat jako řádný hospodář, je povinen opatrovat věc náležitě a zachovávat ji v dobrém stavu. Zvláště otrokům má dávat slušnou výživu a při nemoci je léčit. Zvířata má krmit a ošetřovat, stádo z mláďat doplňovat, pole vzdělávat, stromy, révy nově vysazovat, vodovody a budovy, pokud jde o obyčejné správký, dávat opravovat. Má se též přičinit, aby ze svých práv nebyl vydržen. Neplní-li svoji vinou tyto vyjmenované povinnosti, je povinen nahradit vzniklou škodu vlastníkov. Usufruktuář je dále povinen nést veškerá břemena ležící na věci služebné, hlavně zapravovat veřejné dávky.
- O splnění těchto povinností může být usufruktuář žalován dokud ještě trvá ususfructus. On může ale splnit závazek k náhradě škody, která byla způsobena jeho vinou, nebo vinou jeho lidí, tím, že se vzdá usufruktu.

Uvedené obligační závazky na sebe bere usufruktuář uzavřenou dohodou, kterou se zavazuje jednak, že bude věci užívat řádným způsobem, jednak že ji vrátí po skončeném používání. Dokud usufruktuář nesplnil tuto povinnost, může mu vlastník odepřít vydání věci⁶⁸. Byla-li věc usufruktuářovi již odevzdána, může vlastník, dokud cautio usufructuraria není zřízena, podat žalobu na vydání neprávem zadržované věci. Lze též přímo podat žalobu na dání této jistoty. V některých případech je usufruktuář podle zákona osvobozen od povinnosti dát kauci jako usufruktuář, jemuž má ex die připadnout vlastnictví. Po zániku práva požívacího může vlastník na usufruktuáře nastoupit actione ex stipulatu z kauce nebo actione negatoria⁶⁹.

Usufruktuář sice nemůže převést svá práva usufruktu na někoho jiného, ale může jeho výkon přepustit jinému, úplatně nebo bezplatně, na čas nebo pro vždy. V takovém případě zůstává ususfructus, co se práva týká, spojen s dosavadním subjektem tak, že i nadále trvání práva požívacího závisí na

⁶⁸ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvedeno, 1903, s. 431

⁶⁹ Tamtéž, s. 432

osobě původního usufruktuáře⁷⁰. Komu byl zcizen výkon usufruktu, jmenovitě kupitel, může platnost poživacího práva žalovat. Služebnost k věci usufruktuář zřídit nemůže, ani pro ni služebnost nabýt. Proprietarius pak může zcizit úplně nebo věc zastavit, což se označuje jako zcizení proprietatis, ale nemůže zřídit k věci služebnost, která by zkracovala poživatele a to i s jeho svolením⁷¹.

Quasi ususfructus

K věcem zužitelným ususfructus dle pojmu není možný. Stávalo se sice již za republiky, že bylo někomu odkázáno požívání celého majetku, ale poživací právo se v takovém případě nevztahovalo na zužitelné věci z onoho majetku. Než senatus consultum z doby Augustovy nebo Tiberiovy ustanovil, že lze ususfructus odkázat ke všem majetkovým předmětům, čímž uznal platným též odkaz, kterým bylo zůstaveno požívání k věcem zužitelným⁷².

Na základě dotčeného senatuskonsulta se stalo právo poživací možné i v případě peněz a jiných věcí zužitelných, které mají stejný hospodářský účel jako usufructus. Takové nevlastní právo poživací není ius in re aliena, nýbrž uskutečňuje se tím, že věci určené k požívání, se převedou na vlastnictví poživatele, načež ten podstupuje stipulační slib a tím pojišťuje rukojmí (tzv. cautio quasiusufructuaria).⁷³ Toto cautio quasiusufructuaria může spočívat také v tom, že po skončení požívání může poživatel vrátit, místo věci stejného druhu, peněžní částku, na kterou byla daná věc oceněna. I v případě, že věc nebyla předem oceněna, má poživatel povinnost vrátit věc stejné kvality.

Poživací právo může být zřízeno i ke věcem již používaným, tedy opotřebeným. Je také povoleno odkázat požívání pohledávky.⁷⁴

Usus (právo užívací)

Toto právo dává uživateli plné osobní užívací právo kromě práva poživacího. To v praxi znamená, že uživatel může naplno věc osobně užívat, ale nesmí si nechávat její plody a nesmí toto dovolit ani někomu jinému, byť by to bylo za úplatu. V některých výjimečných případech, obvykle v případě zřizovatelovi

⁷⁰ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvvedeno, 1903, s. 435

⁷¹ Tamtéž, s. 435

⁷² Tamtéž, s. 436

⁷³ Tamtéž, s. 437

⁷⁴ Tamtéž, s. 439

smrti, může být uživateli přiznáno větší oprávnění. Uživatel si může ponechat plody pro svoji potřebu. Uživatel domu může v tomto bydlet i s rodinou a nepotřebné místnosti může poskytovat k pronájmu.⁷⁵

Co se týče věcí zužitelných u práva užívacího, tak jsou obsahově shodné, jako u usufructus těchto věcí. Omezení a povinnosti jsou stejné jako u usufructus tj., věci užívat jmenovitě a po skončení užívání tyto vrátit, má povinnost na své vlastní náklady věc udržovat společně s vlastníkem, *Habitatio a operae*⁷⁶

Jedná se o zvláštní osobní služebnost, která vzniká, když je věc někomu odkázána. Hovoříme v tomto případě o odkázání bytu zadarmo a oprávněnému též vzniká právo takový byt dále pronajímat a také je jeho povinností zřídit kauci vlastníkovu domu.⁷⁷

Držení služebností

Držení služebností se děje obdobně jako držení věcí. Jestliže chce osoba vykonávat právo služebnosti jako právo vlastní, stačí si jen fakticky opatřit možnost vykonávat služebnost. U služebností osobních to znamená, že stačí pouze sjednání detence věci. Aby došlo k držení služebnosti pozemkové, musí být fakticky alespoň jednou vykonán obsah služebnosti. Přitom musíme rozlišit jestli se jedná o služebnosti pozemkové affirmativní nebo negativní. U prvních jmenovaných to znamená že, musí být fakticky vykonán úkon, na který je zřízena služebnost a u negativních pozemkových služebností je zapotřebí, aby fakticky nedocházelo k činnosti, která se podle služebnosti činit nemá.⁷⁸

Vznik služebností

Služebnosti vznikají primárně právním jednáním, soudním rozhodnutím nebo vydržením a právo požívací může také vzniknout z rodinných důvodů.

Právním jednáním vzniká služebnost buď mezi živými lidmi a tím pádem musí být zřízena smlouvou a nebo může být zřízena právem dědickým. Soudním rozhodnutím vznikaly služebnosti velice často, tak že soudce v řízení o

⁷⁵ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvědno, 1903, s. 443-445

⁷⁶ Tamtéž, s. 446

⁷⁷ Tamtéž, s. 446

⁷⁸ Tamtéž, s. 446-448

rozdělení věci, mohl věc přisoudit jedné straně a současně u druhé strany rozhodnout o služebnosti.⁷⁹

Zánik služebností

Služebnosti mohou zanikat, pokud se spojí právo služebnosti s vlastnictvím věci u téže věci. Dále se může služebnost zrušit pokud se oprávněný zřekne práva služebnosti. Služebnost může zaniknout také uplynutím času, na který byla zřízena a dále také nevykonáním služebnosti. U služebností pozemkových dojde k zániku též při zániku daného pozemku.⁸⁰

⁷⁹ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvědno, 1903, s. 448-453

⁸⁰ Tamtéž, s. 453-458

2. Historický vývoj služebností v ČR

První úprava služebností na našem území byla zakotvena ve Všeobecném zákoníku občanském z roku 1811. Jejich právní úprava navazovala na právní úpravu ze starověkého Říma. Služebnosti byly z počátku jediná věcná práva k věci cizí. Až ve středověku vznikají tzv. reálná břemena, která na rozdíl od služebností zavazoval majitele věci nejen ke strpění užívání věci jinou osobu, ale i k určitému konání.⁸¹ Jak již bylo zmíněno, ve středověku byly zpočátku služebnosti řešeny ústními dohodami a později se začaly zapisovat do zemských desek. Později vznikaly kromě zemských desek i pozemkové knihy, železniční knihy, horní knihy nebo gruntovní knihy.⁸² U všech těchto knih se věcná břemena zapisovala stejně. Práva oprávněného k užívání cizí věci a povinnosti vlastníka se zapisovala zvlášť do určitého listu. Služebnosti byly rozděleny dle obsahu na pozitivní a negativní služebnosti. Již z názvu jde dedukovat, že pozitivní služebnosti dávali právo osobě užívat cizí věc a majitel měl povinnost toto chování strpět a negativní služebnosti naopak opravňovali osobu k právu, aby s danou věcí nebylo určitým způsobem zacházeno a vlastník věci se tohoto chování musel zdržet.⁸³ Dle všeobecného zákoníku občanského byly služebnosti pozemkové děleny dále na domovní a polní. Služebnosti byly ve všeobecném zákoníku občanském řešeny v §§ 475 až 503. Všeobecný zákoník občanský hovořil také o tzv. nepravidelných služebnostech a zdánlivých služebnostech.⁸⁴ Nepravidelné služebnosti byly takové, které byly pozemkovými služebnostmi, ale jejich výkon byl nepravidelný, dle potřeb daných osob. Zdánlivé služebnosti byly takové, které mohla osoba užívat pouze jen do odvolání.⁸⁵ Všeobecný zákoník občanský obsahoval dvě možnosti zániku služebností. První možnosti zániku služebností byly obecné způsoby

⁸¹ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání Praha: C.H.BECK, 1995, s. 95

⁸² Tamtéž., s. 115

⁸³ Tamtéž., s. 121

⁸⁴ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 114

⁸⁵ Tamtéž., s. 117

jako nevykonávání služebnosti, promlčením nebo zřeknutím se. Zvláštní způsoby zániku služebností se odvíjely od konkrétních případů.⁸⁶ Zánik u nemovitostí byl spojen i s jejich případným obnovením, jako například splynutí vlastnictví. Dalším zánikem služebností je uplynutím času, na který byla daná služebnost zřízena. U osobních služebností docházelo k zániku také smrtí oprávněné osoby.⁸⁷ K zániku služebností docházelo také například vyvlastněním. Co se týká výše zmíněných reálných břemen, tak ty byly v obecném zákoníku občanském zmíněny jen obecným řečením, že ten kdo je vlastníkem nemovitosti musí dodržovat věcná břemena, která jsou zapsána ve výše zmíněných knihách k dané nemovitosti. Postupně byly reálná břemena charakterizována jako povinné opakující se plnění vlastníka. Reálná břemena byla rozdělena na věcná a osobní.⁸⁸

⁸⁶ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. Vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 124

⁸⁷ Tamtéž, s. 135 -136

⁸⁸ Tamtéž, s. 141-144

2.1. Všeobecný zákoník občanský z roku 1811

Na začátku je dobré zmínit význam tohoto zákoníku, neboť se jednalo o první kodifikaci tohoto druhu u nás, která na našem území fakticky platila až do roku 1950. Nový občanský zákoník byl také základem pro vytvoření Nového občanského zákoníku. Tento zákoník je nazýván ABGB, což je zkratka z originálního názvu Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.⁸⁹ Všeobecný zákoník občanský vzešel v platnost 1. června 1811 a jeho účinnost nastala od 1. ledna 1812. Zákoník vydal císař František I. Platil v zemích rakouské monarchie s výjimkou Uher. ABGB byl vydán v německém jazyce a českou podobu získal až v roce 1812.⁹⁰ Základem pro vypracování Všeobecného zákoníku občanského bylo římské právo. Tento zákoník sestával ze tří částí. První část pojednávala o právech osobních, rodinných a manželských, druhá část se zabývala věcnými právy a třetí část obsahovala obligace a zajištění závazků.⁹¹ Snaha o novelizaci tohoto zákoníku probíhala po celou jeho dobu platnosti. Úplně první novely, které nebyly ovšem nikterak zásadní, byly vydány v roce 1848. Zásadní novely byly přijaty až v období I. světové války. Jednalo se o velmi pokrokový občanský zákoník, kde se velice dobře osvědčila recepce práva římského. Byl sepsán co nejvšeobecněji dle vzoru římských právníků.⁹²

2.2. Občanský zákoník z roku 1937

Vznik Československého státu v roce 1918 rozvířil snahu o sjednocení občanskoprávní kodifikace v zemi, neboť ABGB platil jen na území Česka a Slovensko spadalo v této oblasti pod uherský právní systém. Nejprve vyvstala

⁸⁹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4 vyd. Praha: Leges, 2010, s. 195-196

⁹⁰ Tamtéž, s. 196

⁹¹ Tamtéž, s. 197

⁹² Tamtéž, s. 197

snaha o rozšíření platnosti ABGB i na Slovensko, ale negativním bodem bylo to, že ABGB bylo již poněkud zastaralý.⁹³ Práce na návrhu zákona trvaly dvanáct let a nakonec roku 1937 byla vydána osnova k občanskému zákoníku. Osnova byla projednávána, avšak nebyla příliš pozitivně přijata, neboť neupravovala rodinné právo.⁹⁴ Nespornou výhodou tohoto návrhu bylo, že se držel pojetí institutů, která byla zakořeněna v evropském právu a jeho právní úprava terminologie byla na vysokém úrovnovém stupni. Byla zachována systematika všeobecného zákoníku občanského, ale některé ustanovení byly vynechány, tak aby návrh vyhovoval tehdejšími požadavkům.⁹⁵ Zpracovatelé návrhu se snažili co nejvíce vyhýbat cizím terminologickým pojmům a také proto je tento návrh dobrou výchozí osnovou pro nový občanský zákoník. Snaha o dokončení občanského zákoníku nebyla nikdy naplněna a to především v důsledku politických změn ve státě v roce 1938 a po válce se nově vznikající společnost k tomuto návrhu nevracela.⁹⁶

2.3. Střední občanský zákoník z roku 1950

V roce 1948 vznikla, v důsledku změny politického systému, potřeba vytvořit novou právní úpravu, tak aby lépe odpovídala tehdejšímu režimu. Občanský zákoník byl tvořen postupně během tzv. právnické dvouletky v letech 1949-1950 a začal být účinný od 1.ledna 1951.⁹⁷ V tomto zákoníku se upustilo od klasického dělení práva na soukromoprávní a veřejnoprávní. Celkově se tento zákoník odchýlil od vzoru římského práva, neboť toto neodpovídalo představám tehdejšího politického směru. Především se vyzdvihovaly socialistické potřeby a vlastnictví na úkor občanů.⁹⁸

Střední občanský zákoník se skládal z šesti částí. První část bylo úvodní ustanovení. Druhá část pojednávala o právech a povinnostech osob a jejich

⁹³ VOJÁČEK, L-SHELLE, K.-KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s.448-449

⁹⁴ Tamtéž, s. 447

⁹⁵ Tamtéž, s. 450

⁹⁶ Tamtéž, s. 450, 462

⁹⁷ Tamtéž, s. 574

⁹⁸ Tamtéž, s. 575

způsobilosti k právním úkonům. Třetí část se zabývala právy věcnými. Čtvrtá část upravovala obligace od obecných pojmů, přes vznik, změnu a zajištění závazků až po zánik závazků a úpravu smluv.⁹⁹ Pátý část obsahovala dědické právo a šestá část ukončovala zákoník přechodnými ustanoveními. Bylo by dobré také zmínit, že se v tomto zákoníku poprvé setkáváme s pojmem věcná břemena, která nahrazují do té doby používané služebnosti.¹⁰⁰

⁹⁹ VOJÁČEK, L-SHELLE, K.-KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s.578

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 579

2.4. Občanský zákoník z roku 1964

Tento zákoník nabyl účinnosti dne 1.4.1964. K práci na novém občanském zákoníku také dopomohlo přijetí nové ústavy v roce 1960, neboť vyvstala potřeba o sjednocení textu s touto ústavou. Obchodní právo bylo nově odděleno a občanský zákoník upravoval pouze vztahy mezi fyzickými a právníckými osobami.¹⁰¹ Tento občanský zákoník neobsahuje úpravu celého soukromého práva, obchodní vztahy a rodinné vztahy jsou upraveny zvlášť ve svých předpisech a při řešení právních problémů je to dosti nepřehledné a chaotické. I v otázce věcných břemen byl velmi stručný. Obsahoval pouze vymezení pojmu věcná břemena a za jakých okolností mohou vzniknout.¹⁰² Toto se změnilo přijetím novely v roce 1982 kdy byla otázka věcná břemena opět rozvedena do podrobností. Tato novela rozdělovala věcná břemena dle vzniku na pět skupin. Věcná břemena mohla tedy vznikat rozhodnutím příslušného orgánu veřejné moci, smlouvou u které bylo zapotřebí registrovat se u státního notáře, závětí, ze zákona a výkonem práva.¹⁰³ Nově bylo zrušeno zapisování nemovitostí do pozemkových knih a bylo potřeba je registrovat státním notářem. Byla zřízena tzv. jednotná evidence půdy¹⁴ a k nemovitostem se začaly připisovat i informace o právních věcech, týkajících se dané nemovitosti. Současná úprava občanského zákoníku je rozdělena na obecnou část, věcná práva, odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení, dědění, závazkové právo a přechodná, závěrečná a zrušovací ustanovení.¹⁰⁴

¹⁰¹ VOJÁČEK, L-SCHELLE, K.-KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s.581

¹⁰² Tamtéž, s.583

¹⁰³ Tamtéž, s. 584-585

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 585

3. Chystaná kodifikace občanského zákoníku v ČR

Už na začátku příprav na nový občanský zákoník byla snaha vycházet z občanského zákoníku z roku 1811. A jelikož návrh občanského zákoníku z roku 1937 také vycházel z občanského zákoníku z roku 1811, tak to zákonodárcům ulehčilo práci. Samozřejmě se musely vzít v potaz historické změny a udělat úpravy, ale jako osnova byl návrh z roku 1937 přínosný.

Kladem nové kodifikace je to, že se snaží držet krok s ústavním pořádkem - například se drží čl. 1 odst. 1 české Ústavy, podle něhož má svoboda jednotlivce přednost před veřejnou mocí. To se promítá do zásad zákoníku i do jednotlivých ustanovení. Základní myšlenkou je dodržovat hodnoty, které jsou stanoveny v Ústavě. Další zásadu, kterou se snaží nový občanský zákoník ctít, je ochrana slabší strany. Nejde jen o případy, které si pravidelně spojujeme s dětmi nebo s lidmi se zdravotním postižením, případně se zaměstnanci a spotřebiteli, ale také o případy, kdy se někdo ocitne v nenadálé nouzi například proto, že byl oklamán, nebo proto, že mu nespravedlivě hrozí náhlá újma. Tento přístup vedl k přimknutí osnovy jednak k Ústavě a Listině základních práv svobod a příslušným mezinárodním dokumentům, jednak ke standardům evropských civilních kodifikací v těch směrech, kde sledují jednotný tón.

Nejen důraz na autonomii vůle a rozumnou ochranu slabší strany, ale sama celková výstavba osnovy vyžadovala vyřešit zřetelné odlišení dispozitivních a kogentních ustanovení. Osnova stojí na zásadě dispozitivity, s cílem vyjádřit dispozitivní charakter zákonných ustanovení co nejdůrazněji. Není to úkol jednoduchý: při jeho řešení se sice potvrzuje staré poznání, že *"není jednotného bezpečného kritéria pro posouzení, zda to které ustanovení zákonné jest právem závazným nebo nezávazným"*,¹⁰⁵ ale to není důvodem k rezignaci, zvláště se zřetelem ke zdejšímu konkrétním podmínkám a stavu právní kultury. Zřejmá byla nutnost kritického přístupu vůči pojetí § 2 odst. 3 platného občanského zákoníku, pokud staví na *"povaze"* ustanovení, i vůči taxativnímu

¹⁰⁵ MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha prvá: Nauky obecné*. 2. vydání. Brno: Barvič & Novotný, 1929, str. 25.

výčtu kogentního § 263 obchodního zákoníku. První řešení je příliš volné a dává veřejné moci možnost přidat donucující povahu značnému počtu zákonných ustanovení bez náležité argumentace. Řešení přijaté obchodním zákoníkem pro jeho třetí část je naopak příliš tvrdé: konzervuje sociální poměry, nedává aplikační praxi dostatečný prostor a brání vývoji. Proto osnova staví na dvou kritériích: první je konkrétní a určité - výslovný zákonný zákaz patrný z jednotlivého ustanovení - druhé je obecné a relativně neurčité - odkazuje na dobré mravy a veřejný pořádek.

V normálních poměrech se kloní rekodifikační práce, zvláště na úseku civilního zákonodárství, k myšlence kontinuální návaznosti na předchozí stav. Tak tomu bylo i při přípravě osnovy občanského zákoníku v předválečném Československu: již v roce 1920 bylo usneseno, že se za základ nové kodifikace vezme obecný zákoník občanský z roku 1811, z něhož se vypustí zastaralá a nepraktická ustanovení, doplní se ustanovení obsažená v předpisech dotýkajících se občanského práva hmotného a těch, která jsou dosud mimo text občanského zákoníku a zapracují se nová ustanovení upravující "*nové zjevy života hospodářského a sociálního*".¹⁰⁶ Jsou ale i jiné příklady. Lze uvést španělský kodex z roku 1889, který proti Code civil, vnucenému zemi Napoleonem, vědomě postavil vzor tradičního kastilského práva, třebaže se z francouzské předlohy zcela nevymkl.¹⁰⁷ Z toho plyne, že při rekodifikaci občanského práva je kontinuita namístě. Občanský zákoník z roku 1964 z toho nic nesplňuje. Idea kontinuálního vývoje a "modernizace" socialistického práva našla svůj výraz v novele občanského zákoníku provedené zákonem č. 509/1991 Sb., která se v důvodové zprávě zaklíná inspirací v zahraničních vzorech.¹⁰⁸ Leč fakticky čerpala především z občanského zákoníku z roku 1950, který se ve své době byl vzorem sovětského občanského práva.

¹⁰⁶ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva.* 1. vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931, str. 4.

¹⁰⁷ PEUSTER, W., *Código civil - Das spanische Zivilgesetzbuch.* 1. vydání. Frankfurt am Main: Edition für internationale Wirtschaft, 2002. str. XXXI.

¹⁰⁸ *Občanský zákoník. Novelizace (vládní návrh zákona).* 1. vydání. Praha: Prospektum, 1991, část B, str. 3.

Výsledkem je kodifikační chaos bez společného základu, propojenými prvky s nejednotným jazykem a rozklíženým pojmoslovím. Není divu, že *"česká občanskoprávní úprava bývá v zahraničí často uváděna jako odstrašující příklad; jako vzor toho, jak občanské právo nemá vypadat"*.¹⁰⁹

To byly hlavní důvody, a to i se zřetelem ke zkušenostem se dvěma předchozími a nezdařenými rekodifikačními pokusy v devadesátých letech minulého století, proč bylo na politické úrovni rozhodnuto vypracovat osnovu nového občanského zákoníku. Tyto zásadní koncepční otázky byly obsáhle diskutovány od ledna 2000 do dubna 2001 s jednoznačným závěrem.

¹⁰⁹ FRINTA, O. - TÉGL, P., *O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě)*. Právní rozhledy, XVII, 2009, str. 496, pozn. 3.

3.1. Srovnání s historickým vývojem

Je jasné, že politicky dostal nový občanský zákoník pokyn, aby vyšel z tradic střeoevropské právní kultury a jako základ použít návrh československého občanského zákoníku z roku 1937.¹¹⁰ Toto koncepční východisko přináší řadu výhod, provázejí je však i různá rizika, která je nutné rozeznat a potlačit nebo vyloučit. Ve zkratce se dá poukázat na následující:

Výrazem "*střeoevropská právní kultura*" nelze dost dobře rozumět zcela jednotlý proud. Okruhy se německý, rakouský a švýcarský v různých prvcích výrazněji liší.¹¹¹ Na první pohled je patrný rozdíl v dualismu kodifikací práva neobchodního a obchodního, jehož se přidržují Rakousko i Německo. Hlavní je však koncepční rozdíl, pokud jde o myšlenková východiska. ABGB (Všeobecný občanský zákoník - Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) se důsledně hlásí k římskému právu. Naproti tomu BGB (Bürgerliches Gesetzbuch) potlačil vliv římského práva v prospěch německých národních právních tradic.¹¹² Je známo, že zejména rakouský a německý občanský zákoník ovlivnily i národní úpravy dalších střeoevropských zemí včetně Polska, Maďarska a Lichtenštejnska. Také vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 dobře zapadá do této skupiny. Že jde o revidovaný text obecného občanského zákoníku, je dostatečně známo. Důvodem byla i skutečnost, že rakouský kodex vznikl jako "*rakouský*" v politickém slova smyslu a nestavěl jen na právní tradici vycházející z

¹¹⁰ Senát Národního shromáždění R. Čs. roku 1937. IV. volební období. Tisk 425.

¹¹¹ Např. SCHNITZER, A. F., *Vergleichende Rechtslehre*. 1. vydání. Basel: Verlag für Recht und Gesellschaft, 1945, str. 164 poukazuje, jak se rakouský i švýcarský právní vývoj odchýlil od německého. To mutatis mutandis platí i o Lichtenštejnsku, které rakouský základ (ABGB) modifikovalo mj. i pod švýcarským vlivem svým Personen- und Gesellschaftsrecht a Sachenrecht (tamtéž, str. 161 n.).

¹¹² Srov. např. GIERKE, O., *von Grundzüge des deutschen Privatrechts in Holzendorf, F., von et al., Encyklopädie der Rechtswissenschaft in systematischer Bearbeitung. Bd. I.* 6. vydání. Leipzig - Berlin: Duncker & Humblot u. J. Guttentag, 1904, str. 438; Säcker, F. J., in *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd. 1.* 3. vydání. München: C. H. Beck, 1993, str. 13 an.

rakouských zemí¹¹³ a že po dlouhém praktickém používání se i v našem sociálním prostředí vžil a byl vnímán jako zdejší kodifikace.¹¹⁴

Méně známé je, že četná ustanovení vládní osnovy z roku 1937 byla formulována zvláště s přihlédnutím k německému a švýcarskému zákoníku. Někdejší československý návrh tak dobře zapadl do skupiny středoevropských kodexů a důvodem pro jeho použití jako zdroje pro novou kodifikaci bylo hlavně to, že se přidržel klasického pojetí civilistických institutů vžitého v kontinentální Evropě i že pracoval s českou právní terminologií na vrcholné úrovni.

Předně je třeba poukázat na to, co je patrné, když otevřeme BGB, ABGB: jsou to stručně formulovaná krátká ustanovení. Inspirativní zdroj rekodifikačních prací připravujících nový český občanský zákoník ve vládní osnově z roku 1937 tedy znamená návrat k tradici obecného zákoníku občanského z roku 1811. Je třeba se zmínit o rezervách rakouské kodifikace, které jsou důvodně kritizovány a které vykazuje i vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937. Zvláště jde o zjevné podcenění úpravy jednotlivých smluvních typů, které následně vyvolalo četné zvláštní úpravy ve speciálních zákonech.

Respekt české osnovy občanského zákoníku k tradici zdejšího civilního zákonodárství a odklon od tradic tzv. socialistického práva, vyvolává u některých kritiků námitky, že se návrh nového kodexu odvrací od tradice platného občanského zákoníku, jehož současná úprava, dle jejich názoru, právní praxi vyhovuje a jehož nedostatky údajně již odstranila novela z roku 1991. A dále že se vrací zpět v čase a obnovuje archaické instituty a právní zásady. Český kodifikační návrh přirozeně nebere za základ citaci ABGB z roku 1811, ale jejich aktuální podobu, byť samozřejmě mnohé konkrétní

¹¹³ Srov. ČELAKOVSKÝ, J., *O účasti právníkův a stavů ze zemí českých na kodifikaci občanského práva rakouského*. 1. vydání. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911.

¹¹⁴ Čteme-li současnou českou civilistickou literaturu, všimneme si z mnoha odkazů na ABGB, že tento kodex z paměti českých právníků dosud nevymizel.

národní úpravy jednotlivých institutů byly podrobeny i analýze z hlediska jejich historického vývoje a příčin jejich proměn s cílem dobrat se poznání, jaké konkrétní řešení bude pro české prostředí nejrationálnější. Stejně tak je třeba uvést, že každé ustanovení, které bylo do české osnovy zapracováno s inspirací v československém předválečném návrhu a v rakouském zákoníku, prošlo důkladnou prověrkou. Metoda přípravy českého návrhu spočívala v pojetí, že zásadní obsahová shoda v úpravě a formulaci právních pravidel v československém návrhu z roku 1937 i v občanských zákonících Rakouska, Německa, Švýcarska a některých dalších tradičních kodifikacích představuje dostatečné odůvodnění správného řešení i v případech, kdy se od nich platné české právo odchyluje. Předně se zkoumali důvody, z jakých se česká úprava odchyluje od standardů běžných jinde.

Souběžně se srovnávaly zahraniční právní úpravy, zejména tam, kde navržené úpravy vyvolávaly pochybnosti. Výsledkem byly některé korekce dosavadního obsahu osnovy, někdy i dost podstatné (např. v úpravě promlčení nebo náhrady škody) nebo podrobnější vysvětlení navržených změn v důvodové zprávě. Cílem bylo vytvořit kodifikaci bohatě se inspirující přínosy čerpajícími z vlivů mezinárodního okolí, respektující zřejmý vliv německé a francouzské legislativy na civilní zákonodárství dalších zemí Evropské, ale nenásledující žádný z uvedených vzorů slepě; současně brát v úvahu, že občanský zákoník není jen systematickým uspořádáním technických pravidel, že má být výrazem české právní kultury.

Nový občanský zákoník vstoupil v platnost 22. března loňského roku jako zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a účinnosti nabyde od ledna roku 2014.

3.2. Konkrétní změny věcných břemen

Nový občanský zákoník hovoří o služebnostech takto: „*Věc může být zatížena služebností, která postihuje vlastníka věci jako věcné právo tak, že musí ve prospěch jiného něco trpět nebo něčeho se zdržet.*“¹¹⁵ Služebnosti v novém občanském zákoníku převážně vycházejí z občanského zákoníku z roku 1937. Novinkou oproti římskému právu je to, že nový občanský zákoník připouští vlastník věci, na které je dána služebnost může být zároveň oprávněný i povinný. V začátku práce bylo řečeno, že římské právo dělilo služebnosti na osobní a pozemkové. V novém občanském zákoníku není toto dělení zakotveno, neboť by to vedlo ke konkrétnímu vyjmenovávání jednotlivých služebností a jejich oprávnění a obsahu a to by bylo příliš obsáhlé.¹¹⁶ Novinkou v úpravě služebností je také to, že v římském právu byl vlastník věci povinen pouze k „nejednání“ tj. aby něco strpěl, ale v novém občanském zákoníku může být vlastník věci také povinen něco konat. Konkrétní pojmenování některých služebností pozemkových je v novém občanském zákoníku vyřešeno jejich vyjmenováním v § 1267 až § 1282. Tyto vyjmenované služebnosti jsou velmi podobné dřívější římskoprávní úpravě až na hned právní v pořadí služebnost inženýrské sítě. Pro příklad si můžeme uvést služebnost stezky, která je uvedena v §1274. Tato služebnost dává v novém občanském zákoníku oprávnění osobě přecházet přes určený pozemek a majitel pozemku toto musí strpět. Toto oprávnění se shoduje s římskoprávním pojetím, až na výjimku, že v římském právu mohl oprávněný tento pozemek přecházet jak pěšky, tak i například na koni.¹¹⁷ V novém občanském zákoníku může oprávněný procházet přes pozemek pouze pěšky. Toto byl příklad služebností pozemkových v novém občanském zákoníku, ač jsme již zmiňovali, že toto rozdělení výslovně v novém občanském zákoníku není. Co se týče služebností osobních tak rozdíl v novém občanském zákoníku oproti římskoprávní úpravě je to, že v případě úmrtí oprávněného, a jedná-li se o fyzickou osobu, může

¹¹⁵ § 1257 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹¹⁶ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvědno, 1903, s. 459

¹¹⁷ Tamtéž, s. 432

služebnost přecházet na dědice. V římském právu bylo dědění vyloučeno. I služebnosti osobní jsou v novém občanské zákoníku vyjmenovány a to v § 1283-§1298. Pro příklad je zde uvedeno poživací právo v §1258, které dává poživateli právo věc jak užívat, tak požívat její plody a užitky. Tato právní úprava se objevuje i v římském právu. Zůstává i povinnost poživatele se o věc řádně starat, tak jako tomu bylo v právu římském.¹¹⁸

¹¹⁸ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva*. 3. rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvědno, 1903, s. 435

ZÁVĚR

Služebnosti a později věcná břemena jsou rozsáhlým tématem, který stojí za povšimnutí. Problematika věcných břemen byla a je hojně využívána i v dnešní době širokou veřejností, aniž by si to lidé pořádně uvědomovali. V souvislosti s kodifikací nového občanského zákoníku bylo tedy hodné toto téma otevřít a pohovořit o historickém vývoji služebností, neboť v novém občanském zákoníku se problematika služebností čerpá především z římského práva. Služebnosti si jistě zaslouží, aby byly právem upraveny. Jejich problematika je ale natolik obsáhlá, že by nebylo možné je v novém občanském zákoníku jmenovat taxativně. A tak se setkáme spíše s obecným pojetím služebností a základní úpravou. S konkrétním vyjmenováním některých služebností se v novém občanském zákoníku můžeme setkat v pododdílech. Novinkou v oblasti služebností bude to, že oproti právu římskému, kde vlastník věci měl pouze omisivní povinnosti, tak v novém občanském zákoníku bude muset vlastník i něco konat, bude se tedy jednat o komisivní povinnost. V římském právu se s komisivní povinností setkáme jen u služebnosti, kdy vlastník domu musel strpět oporu susedovy stavby o svojí. V tomto případě měl vlastník povinnost se starat o svojí stavbu, aby byla v dobrém stavu. Nově se také v občanském zákoníku bude vyskytovat možnost mít služebnost k vlastní věci. V římském právu nemohl být vlastník zároveň i oprávněný. Nový občanský zákoník, jehož účinnost má nastat 1. 1. 2014 je bezesporu velmi diskutovaným tématem. Má hodně příznivců i odpůrců, avšak jeho opravdové klady a zápory zjistíme až při faktickém fungování a začlenění do podvědomí společnosti. Oponenti nového občanského zákoníku tvrdí, že se v novém občanském zákoníku vyskytuje příliš mnoho nových pojmů a obsahuje mnoho archaických výrazů. Je dobré zmínit, že archaismy a nové pojmy nebyly do nového občanského zákoníku bezhlavě opsány, ale prošly složitou analýzou, zda budou moci být uplatněny v právním řádu České republiky. Zákonodárci si museli položit otázku, zda současný občanský zákoník č. 40/1964 Sb. je dostačující co do všeobecné vnímané vážnosti a zda je srovnatelný s evropským standardem. Neboť současný zákoník je

v platnosti již čtyřicet let a byl přijat v naprosto odlišné politické situaci dle názoru zákonodárců bylo opravdu nezbytné začít přemýšlet nad novým občanským zákoníkem. Odpůrci tvrdí, že novela současné občanského zákoníku, která proběhla v roce 1991, byla dostačující, avšak i tato novela proběhla v naprosto jiné politické situaci. Dnes jsme již samostatně stojící Česká republika a od roku 2004 jsme také členem Evropské unie. Tyto dvě velké změny si rozhodně zaslouží, abychom kodifikovaly i tak zásadní dokument, jakým je občanský zákoník.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HEYROVSKÝ, L., *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 3.rozšíř. vyd. Praha: nakladatelství neuvedeno, 1903

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4 vyd. Praha: Leges, 2010

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

SOMMER, O., *Učebnice soukromého práva římského 1. a 2. Díl.:* Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-616-6

VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010

MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha prvá: Nauky obecné*. 2. vydání. Brno: Barvič & Novotný, 1929

PEUSTER, W., *Código civil - Das spanische Zivilgesetzbuch*. 1. vydání. Frankfurt am Main: Edition für internationale Wirtschaft, 2002. str. XXXI.

FRINTA, O. - TÉGL, P., *O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě)*. Právní rozhledy, XVII, 2009

ČELAKOVSKÝ, J., *O účasti právníkův a stavů ze zemí českých na kodifikaci občanského práva rakouského*. 1. vydání. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911.

SCHNITZER, A. F., *Vergleichende Rechtslehre*. 1. vydání. Basel: Verlag für Recht und Gesellschaft, 1945

GIERKE, O., *von Grundzüge des deutschen Privatrechts in Holzendorf, F., von et al., Encyklopädie der Rechtswissenschaft in systematischer Bearbeitung. Bd. I.* 6. vydání. Leipzig - Berlin: Duncker & Humblot u. J. Guttentag, 1904;

SÄCKER, F. J., in *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd. 1.* 3. vydání. München: C. H. Beck, 1993

Senát Národního shromáždění R. Čs. roku 1937. IV. volební období. Tisk 425.

Občanský zákoník. Novelizace (vládní návrh zákona). 1. vydání. Praha: Prospektrum, 1991

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva. 1. vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931

Zákon č. 141/1950Sb., ve znění pozdějších předpisů. Dostupný na
www: <http://www.prf.cuni.cz/1948/texty/oz50.doc>

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
<http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-40-1964-sb-obcansky-zakonik>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupný na www:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE:

Jméno autora: Lucie Šlehoferová, DiS.

Obor: Právo v podnikání

Forma studia: Kombinované

Název práce: Servitutes v římském právu ve světle chystané kodifikace občanského práva

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 43

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 11

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: JUDr. Pavel Salák, Ph.D.